

4. Byram M., Gribkova B., Starkey H. Developing the intercultural dimension in language teaching a practical introduction for teachers. Language Policy Division Directorate of School, Out-of-School and Higher Education DGIV Council of Europe, Strasbourg, 2002. URL: <https://rm.coe.int/16802fc1c3> (дата звернення: 10.04.2023)
5. Jingzi D., Wenzhong Z., Elendor Dimond E. The Integration of Intercultural Business Communication Training and Business English Teaching. URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1087126.pdf> (дата звернення: 10.04.2023)
6. Hamburg A. Cultural mediation as part of foreign language teaching for business purposes. URL: <https://imt.uoradea.ro/auo.fmte/files-2011-v2/MANAGEMENT/Hamburg%20andrea%20L2.pdf> (дата звернення: 10.04.2023)
7. Nteliou E., Kehagia O. Intercultural perceptions among undergraduate students in English for Business and Economics courses. URL: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/latic/article/viewFile/10345/10449.pdf> (дата звернення: 10.04.2023)
8. Zylkiewicz-Plonska E., Acienė E. The need for creating and developing intercultural competences among international. URL: http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/viewFile/848/pdf_1 (дата звернення: 15.04.2022)
9. Zelikovska O. Intercultural competence structure components of the students majoring in economics. URL: <http://tvv-journal.upol.cz/pdfs/tvv/2010/01/66.pdf> (дата звернення: 15.04.2022)
10. Кричківська О.В. Моделювання процесу формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності. Молодий вчений, №12(15), 2014. 304-308. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/12/71.pdf> (дата звернення: 15.04.2022)
11. The University of Exeter. URL: <https://www.exeter.ac.uk> (дата звернення: 15.04.2023)

Остапенко Е.О.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Мендрух Ю.М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Ходакевич О.Г.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

САМОСТІЙНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ. РЕТРОСПЕКТИВА ТА СЬОГОДЕННІСТЬ

В Україні, незважаючи на економічні труднощі та поточний військовий стан, існує потреба в висококваліфікованих, ініціативних спеціалістах, які здатні працювати в нових, непередбачуваних умовах, самостійно вирішувати проблеми, приймати рішення, генерувати нові ідеї та втілювати їх в життя. Перед вищою освітньою школою постало завдання підготувати таких спеціалістів, оскільки вона виступає найважливішим компонентом культурного та соціально-економічного

розвитку людини, тому що без адекватної вищої освіти і науково-дослідних розробок, які забезпечать прихід нових інвестицій, жодна країна не в змозі забезпечити виходу з кризи та свого подальшого розвитку.

Для досягнення таких результатів майбутнім спеціалістам, перш за все, необхідно вміти вчитися, уміти самостійно працювати з інформацією, набувати знання та творчо їх застосовувати в своїй професійній діяльності. Саме тому в практиці вищої школи впродовж значного проміжку часу має місце тенденція переходу від практики передавання інформації в готовому вигляді до організації самостійної пізнавальної діяльності студентів та керівництва цим процесом, що набуло свого максимального розвитку впродовж останніх чотирьох років у зв'язку з пандемією та військовим станом.

Для усвідомлення змін, які відбулися на цій ниві слід провести ретроспективу. Результати аналізу психолого-педагогічної літератури свідчать, що проблема самостійної пізнавальної діяльності студентів й учнів у процесі навчання є дуже актуальною та її розробці присвячено роботи багатьох вчених та вчителів. Проблему досліджували: В. Бенера, С. Генкал, О. Горохівський, С. Заскалета, Н. Клименко, Е. Ключенко, С. Кустовський Г. Ламекіна, О. Муковіз, О. Олексюк, О. Савченко, М. Солдатенко, В. Хрипун та інші.

Впродовж останніх десятиліть у науковому просторі велася активна полеміка щодо необхідності активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів. Науковці пропонували цілу низку засобів, які мали на меті максимально глибоко залучити студентів до реалізації власного потенціалу. Дослідники виокремлювали підходи, пропонували різноманітні класифікації, розробляли методики для формування такого вміння.

Самостійну пізнавальну діяльність розглядали як систему, яка охоплює настанову у вигляді знань, дію яка давала можливість опрацювати цю навичку та отриманий результат, або як систему, яка охоплює не тільки навчальну діяльність у вищому закладі освіти, але і передбачає більш широке розуміння – самоосвіту в усіх її проявах.

Так, С. Заскалета розуміє організацію самостійної пізнавальної діяльності студентів як систему спільних дій викладача і студента, яка спрямована на реалізацію пізнавального циклу кожного студента, в процесі якого активну детермінуючу роль виконують студенти. Дослідниця визначає самостійну пізнавальну діяльність як таку, що передбачає самодетермінованість, самомотивованість, самопрограмованість пізнавальної діяльності студентів, реалізується вона у вигляді системи самостійних пізнавальних дій і зумовлена рівнем розвитку їх пізнавальних процесів та емоційно-вольової сфери [1].

В. Козаков розглядає самостійну пізнавальну діяльність як самостійну роботу в широкому розумінні у контексті діяльнісного підходу до визначення поняття «робота» [2].

М. Солдатенко характеризує самостійну пізнавальну діяльність як систему, в якій зміст, обсяг, методи роботи і результати залежать від досить великої кількості факторів, кожен з яких може практично змінюватися на ряді рівнів, роблячи цю систему дуже громіздкою. На його думку самостійну пізнавальну діяльність можна

розглядати як: особливий процес навчально-пізнавальної діяльності; одну з форм навчання у закладі освіти; метод чи засіб самонавчання (самоосвіти).

Науковець дає таке визначення: самостійна пізнавальна діяльність це – не тільки навчально-пізнавальна діяльність, а й пізнавальна діяльність в більш широкому розумінні, тобто така, яка відбувається також в процесі перегляду телепередач, читання художньої літератури, спілкування, спостереження за людиною, природою і т.п. [4, с. 82].

За своїм фактичним призначенням самостійна пізнавальна діяльність може кваліфікуватися як процес здобуття нових знань для застосування її на практиці; для повторення; перевірки знань; умінь і навичок [4, с. 126].

М. Солдатенко пропонує поділ першочергових методологічних проблем самостійної навчально-пізнавальної діяльності на такі групи: 1) формування в учнів потреби в самостійному навчанні й самоосвіті; 2) формування в них вміння вчитися; 3) організація самостійної роботи безпосередньо в навчально-виховному процесі з умовою забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів та викладачів; 4) створення необхідних умов для ефективної самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів та учнів; 5) нормування навчальної роботи з усіх видів занять; 6) організація та забезпечення рефлексії студентів та учнів щодо самоосвітнього процесу; 7) забезпечення контролю, самоконтролю та оцінки результатів самостійної навчальної роботи [4, с. 125].

Досліджуючи проблему, науковець пропонує і шляхи її вирішення. Ми поділяємо точку зору М. Солдатенко, який стверджує, що підвищення ефективності самостійної пізнавальної діяльності можливе за рахунок: 1) удосконалення відомих та пошук нових форм і методів організації самостійної пізнавальної діяльності з відповідним врахування зміни системи підготовки фахівців з вищою освітою, структури та змісту навчання; 2) розширення й оптимального поєднання методів навчання, які використовуються при організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності (наприклад, використання модульно-рейтингової системи навчання), використання комплексів технічних та дидактичних засобів, які б забезпечували взаємозв'язок аудиторної та поза аудиторної форм занять.

Відтак, очевидним є те, що самостійна пізнавальна діяльність є необхідною умовою розвитку високопрофесійної творчої особистості та виступає основою формування її пізнавальної самостійності. Саме тому в системі вищої освіти проводиться інтенсивний пошук прийомів, методів, форм організації навчального процесу, які стимулюють пізнавальну активність та самостійність студентів.

Знання, вміння та навички, вихованість й адаптивність, цілеспрямованість, життєвий досвід, високий рівень пізнавального інтересу складають підґрунтя подальшого успішного розвитку особистості. Безумовно, результати пізнавальної діяльності завжди носять індивідуальний характер, оскільки кожна особистість вчиться та розвивається самостійно. У процесі організації самостійної пізнавальної діяльності неминуче відбувається значне посилення до якостей особистості, які формуються та вдосконалюються людиною самостійно, отримуючи ззовні лише стимул, але за наявності внутрішніх та зовнішніх мотивів, позитивного ставлення до процесу навчання, ефективність їх формування може значно підвищитися [3].

Важливими при цьому нам здаються такі чинники як: самомотивація, внутрішній самоконтроль й самоуправління, самокорекція, відповідальність, волевиявлення та цілеспрямованість.

Підводячи підсумки слід зазначити, що модель традиційного навчання, втратила свою актуальність, дистанційне та змішане навчання стали нормою сьогодення. В публікаціях останнього часу для активізації самостійної пізнавальної діяльності дослідники застосовують інтенсивні методи, нестандартні технології, проектні технології, аналізують використання широкого кола комп'ютерних програм, згадують про створення озвучених відео презентацій, пропонують використання робочого зошиту, блок-схем та інтелект карт, застосовують відео-лекції на *YouTube*, описують недоліки та переваги *Moodle* й інших онлайн-платформ тощо. Відтак, відбувається активний пошук нових методів та форм навчання. Водночас, попри таке активне застосування інноваційних форм і методів навчання, основною проблемою залишається непідготовленість студентів до самостійної пізнавальної діяльності та їх недостатньо високий рівень самоорганізації. Це і зумовлює важливість подальших досліджень проблеми організації самостійної пізнавальної діяльності.

На наш погляд, індивідуалізація навчання, поєднання базових положень самоосвіти із загальними формами та методами дистанційного навчання, а також оволодіння особою необхідними знаннями про себе, як про особистість, позитивно вплинуть на організацію самостійної пізнавальної діяльності та формування й розвиток самостійності особистості в процесі навчання.

Слід підкреслити, що у практиці та теорії вищої школи, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених самостійній пізнавальній діяльності студентів, не існує єдиної точки зору щодо тлумачення цієї проблеми і низка питань залишається нерозкритою. Так, відсутнє цілісне уявлення про сутність та структуру даної проблеми, при цьому більшість науковців розглядають самостійну пізнавальну діяльність як систему. Складові, рівні та критерії самостійної пізнавальної діяльності вимагають подальшого опрацювання та узагальнення. Крім того, потребують додаткової уваги форми та методи організації самостійної пізнавальної діяльності, що обов'язково буде висвітлено в наших подальших роботах.

Список використаних джерел

1. Заскалєта С.Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов): дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Заскалєта Світлана Григорівна. – К., 2000. 187 с.

2. Остапенко Е.О. Формування навичок та вмінь самостійної пізнавальної діяльності засобами тренінгових технологій: Тези / Е.О. Остапенко // Тренінгові технології як засіб формування знаннєвих та практичних компетенцій: досвід факультетів і кафедр. Зб. матеріалів наук.-метод. конф. 3-4 лютого 2009 р.: у. 2 т. – Т. 2. – К.: КНЕУ, 2009. – С. 605-607.

3. Солдатенко М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: монографія / М. М. Солдатенко. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – 198 с.